

О.Ю. Зосімович

ст. викладач кафедри спеціальних історичних дисциплін та

правознавства ЖДУ ім. І Франка

(м. Житомир)

ПРОФЕСІЙНІ ЗЛОВЖИВАННЯ АДВОКАТІВ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХІХ ст..

Відповідальність адвокатів на території Правобережної України на початку ХІХ ст. продовжувала регулюватися законодавчими та нормативно-правовими актами литовсько-польської доби і на них уже почало поширюватися російське імперське законодавство, яке все ж враховувало попередні юридичні документи. Так, вивчивши Литовські Статути, норми Магдебурзького права, постанови сеймів, які називалися конституціями, російський уряд сформулював основні професійні, соціальні та моральні вимоги, що ставилися до захисника в суді. У Доповіді Правлячого Сенату «О выборах адвокатов в Литовской губернии...» [1], чинність якої була поширена на губернії Правобережної України Думкою Державної Ради від 17 вересня 1811 року [2], вказувалося, що адвокат повинен бути спадковим дворянином, який має нерухомість, ні в якому ганебному вчинку не звинувачений і який склав присягу. Кандидати в правозахисники повинні мати свідоцтво про навчання у школі та практичний досвід. Російське законодавство визначало також підстави для звільнення з посади адвоката. Такими були: 1. Якщо адвокат змовиться із кимось розпочати несправедливу судову справу. 2. Якщо він буде безвідповідально відноситися до своїх обов'язків. 3. Якщо зрадить свого довірителя. 4. Якщо вступить у зговір з своїм довірителем з метою виграти справу щоб отримати неправедний відсоток від прибутку. 5. Буде виступати під чужим ім'ям. 6. Буде безпідставно затягувати слухання справи. 7. З'явиться на судові засідання п'яним, або проводитиме час у пияцтві, чим затягуватиме розгляд справи. 8. Буде грати в карти або вчинятиме аморальні дії. 9. Якщо буде доведено, що він брав хабарі або надвисоку плату за свою роботу. 10. Буде звинувачений у

кримінальній справі. 11. Під час каденцій (судової сесії) відлучиться без відома суду. 12. Знехтує рішенням суду про передачу йому безоплатної справи про захист бідних або сиріт [1, с.818].

Джерела Магдебурзького права також визначають умови покарання адвокатів за недобросовісне ведення справи. Український дослідник Д. Сурков проаналізував кілька варіантів недбалого ставлення адвокатів до справи. За залишення справи і перехід до захисту противної сторони захиснику врізали язик. За програну через недбальство справу він сплачував збитки, або потрапляв до в'язниці. Якщо адвокат не з'явився на суд, не попередивши про це підзахисного і не вказавши причини, то компенсував усі збитки та підлягав катуванню різками біля міського стовпа, після чого його виганяли з міста [3, с. 31-32]. Дослідниця історії адвокатури В. Святоцька вказує на можливість іще більш суворого покарання - кожен прокуратор (захисник, цим терміном часто називали адвокатів), який несумлінно виконував свої функції, зловживав повноваженнями і непрофесійно діяв, карався смертною карою [4, с. 126].

Відповідальність адвоката за нечесне ведення справи для своєї сторони за Литовськими Статутами також є дуже високою. Його зрада або розголошення конфіденційної інформації, що потягла за собою збитки підзахисної сторони, каралася втратою честі для шляхтича або втратою життя для не шляхтича. Крім того смертю каралася підробка документів та печатки підзахисної сторони та дії адвоката, на які його сторона не уповноважувала і такі, що потягли за собою матеріальні та інші втрати для вказаної сторони [5, с. 312-313].

Наскільки такі законодавчі норми знаходили втілення у реальному житті можна простежити по документах судових установ Волинської губернії. Розглядаючи практичну діяльність адвокатів у Волинській губернії на початку XIX ст., можна визначити наступні види посадових зловживань та навіть злочинів: відлучки з місця роботи, махінації з документами та книгами реєстрації справ; образи членів суду, обман довірительів з метою збагачення,

недобросовісне ведення та затягування справи тощо. Зазначимо, що в той час злочином вважалася допомога і тим, хто наважився виступити в суді проти свого господаря. Так, адвокат Острозького повітового суду Охіцинський був звинувачений поміщиком Сосновським «в наущении отыскивающих свободы людей к буйству и неповиновению», тобто він допоміг скласти скаргу на позивача про пригнічення тим селян. Проте, в цій справі Охіцинський був повністю виправданий, більше того суд характеризував його як людину чесну та таку що заслуговує довіри [6, с. 428-429]

Залишення місця служби без дозволу [6, с. 402; 7] було дуже частим явищем в середовищі не тільки адвокатів, але й серед інших судових урядовців. Влада намагалася боротися з таким негативним явищем. Потрібно зауважити, що до останніх застосовувалися покарання більш суворі, ніж до захисників. Адвокат Острозького повітового суду Ігнатій Лапинський постійно відлучався до Житомира, де мав власний будинок [6, с. 402]. У його випадку суд вирішив, якщо адвокат і надалі буде залишати місце служби, то його замінять іншим, більш відповідальним та працьовитим захисником.

З метою економії грошей адвокати вдавалися до всіляких хитрощів. Зокрема, кожний позов потрібно було записувати до судового реєстру. За зареєстровану справу сплачувалося мито в розмірі шести рублів. Щоб не сплачувати ці гроші, після завершення справи адвокати викреслювали позов з книги із записом: «Внесено помилково». Волинське губернське правління підраховало, що таких викреслених справ у земських судах Волинської губернії в період з 1803 р по 1808 р. налічувалось 157 [8, с. 57]. Якщо помножити на 6 та зрозуміло що скарбниця недорахувала 942 рублі. У зв'язку з такими фактами, Волинське губернське правління видало усім судам наказ про збирання мита з кожного внесеного в реєстр позову, навіть у випадку, коли вони внесені туди помилково.

Під час судових дебатів адвокати іноді вдавалися до образ та звинувачень інших учасників процесу та навіть членів суду. Так в Острозькому повітовому суді влітку 1822 р. розглядали справу адвоката

Ігнатія Лапинського про образу підсудка Казимира Щепковського «образливими для гідності словами» та писаря цього ж суду у відсутності печатки. Згодом Острозький повітовий суд спростував звинувачення на адресу писаря [9, с.1060, 1267 зв.].

Наведемо декілька випадків злочинних дій адвокатів. Франц Пелешевський – адвокат Острозького повітового суду був повіреним у справах Ігнатія Ільницького у двох справах. Перед початком справи поміщик заплатив йому 60 рублів та дав 24 корці ячменю. Незабаром, ще коли справа Ільницького не закінчилась, Пелешевського було виключено з числа адвокатів, проте гроші своєму довірителю він не повернув [10].

Адвокат того ж суду Йосип Паславський, користуючись фальшивими документами, привласнив 1305 рублів у спадкоємців Войцеха Вігури. Острозький повітовий суд розслідував цю справу, спочатку постановив повернути позивачу одну п'яту частину суми, а з адвокатами Паславським та Закревським, який допомагав першому, «поступить по законам» [11, с.10]. Згодом справу було переглянуто і суд примусив адвокатів повернути всю суму [6, с. 413].

Показовою є справа між поміщицею Варварою Томашкевичевою за спадок чоловіка та поміщиком Віктором Напрушевським, яка тривала більше двадцяти років. Захисником інтересів В. Томашкевичевої був Іван Талько – адвокат Острозького повітового суду. За ведення справи він взяв 180 злотих та була підписана угода про те, що після успішного вирішення справи адвокат отримає четверту частину майна. Адвокат почав затягувати справу, постійно обіцяючи її вдале завершення. В результаті він зник, не виконавши свого обов'язку. Вдова подала на нього позов, і справа затягнулася на довгі роки [12].

Наприкінці 30-х років XIX ст.. російський уряд посилив контроль над діяльністю судових захисників і додав ряд вимог, а саме знання російської мови та участь у польському повстанні 1830 – 1831 р.р. 26 квітня 1939 р.

Волинське Губернське правління постановило виключити з числа адвокатів тих, хто «не соединяет всех, требуемых этим узакониям качеств» [13, с. 9].

Отже, на початку XIX ст. у Волинській губернії продовжували практикувати адвокати, діяльність яких регламентувалась давнім литовсько-польським та новим російським законодавством. В ньому чітко прописувались вимоги до захисників та умови звільнення їх з посади. Проте, незважаючи на досить ретельний контроль за діяльністю захисників з боку місцевої влади, спостерігались певні професійні порушення з боку адвокатів від простого недбальства до професійних зловживань та злочинів. В подальшому ці негативні факти відіграли сумну роль в долі адвокатів, оскільки за Імператорським наказом від 25 червня 1840 р. інститут адвокатури на Правобережній Україні був ліквідований разом із відміною чинності Литовського Статуту.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. О выборах адвокатов в Литовской губернии, об отрешении их от должности и о представлении всякой тяжущейся стороне призводит дело свое и без адвоката. Высочайше утвержденный доклад Сената // Полное собрание законов Российской империи. – Типография II отделения Собственной Его Императорского величества Канцелярии.- 1830, Собрание 1, Т. XXIV, с. с. 817-820
2. О распространении постановленных для Литовских губерний правил об адвокатах на прочие от Польши присоединенные губернии // Полное собрание законов Российской империи.- Типография II отделения Собственной Его Императорского величества Канцелярии.- 1830, Собрание 1, Т. XXXI, с. 84
3. Сурков Д. Історія становлення інституту адвокатури в Україні протягом XVI ст.. / Дмитро Сурков. - Б.м., Б.д., 37с.
4. Святоцька В. Адвокатура України за магдебурзьким правом / В. Святоцька // Право України. – 2006. – № 7. – С. 126.

5. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. – Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С.Ківалова, П.Музиченка, А.Панькова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 560 с.
6. Держархів Рівненської області, ф. 22, опис 2, справа 66 Журнали Острожского уездного суда, 516 арк.
7. Держархів Рівненської області, ф. 22, опис 3, справа 129 Дело о самовольной отлучке адвоката Баленского в г. Новоград Волынский, 1832, 7 арк.
8. Держархів Волинської області, ф. 363 Ковельський повітовий суд, опис 1, Справа 101. Указы Волынского Губернского Правления, 1811, 443 арк.
9. Держархів Житомирської області, ф. 16, оп.3, справа 2 Генеральный реєстр делам Волынской уголовной палаты и бывшего Главного суда первого также Временного уголовного департаментов с 1796 г., 1316 арк.
10. Держархів Рівненської обл., ф.22, оп. 4, справа №749. Дело о вимагательствах и обманных действиях бывшего адвоката суда Пелешевского, 26.06.1840 – 25.09.1840, 22 арк.
11. Держархів Рівненської обл., ф. 22., оп. 4, справа №416. Дело по денежному иску помещика Вигуры к адвокату суда Йосифу Паславскому за незаконное приобретение 138 зл. серебром от брата его покойного Войцеха Вигуры, 12.10.1834 -2.03.1835, 11 арк.
12. Держархів Житомирської обл., ф. 16, оп. 17, справа 55 Дело помещицы Варвары Томашкевичевой с помещиком Виктором Напрушевским о недвижимом имении и с адвокатом Иваном Талькою и о упущенниях при производстве дела, 11.08.1833 г. – 1838, 461 арк.
13. Держархів Волинської обл., ф. 22 Острозький повітовий суд, оп. 3, справа 203 Дело об исключении из звания адвокатов, 50 арк.